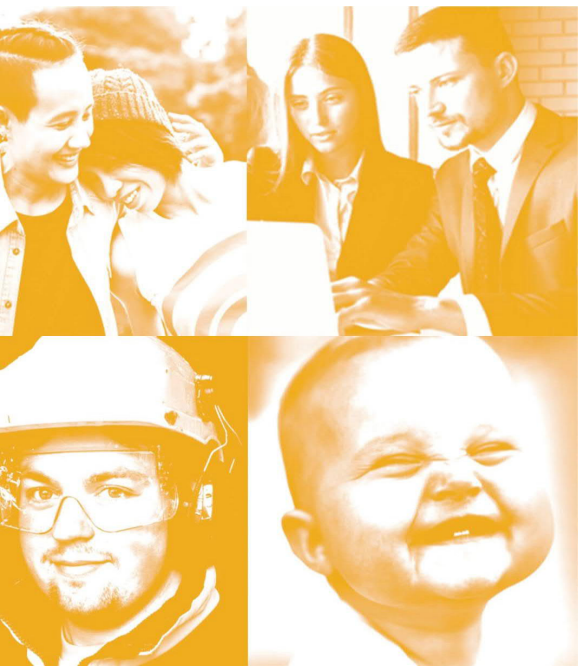

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi, LaV 12.10.2022

Lakimies
Sonja Jantunen

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

- Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sukupuolen vahvistamisesta.
- Lailla kumottaisiin laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta.
- Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi steriloimislakia, äitiysavustuslakia, kansaneläkelakia, lääketieteellisestä tutkimuksesta annettua lakia, raskauden keskeyttämisestä annettua lakia, väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annettua lakia, kotikuntalakia, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettua lakia, vanhemmuuslakia, rikoslakia, vankeuslakia sekä tutkintavankeuslakia.
- Esitys perustuu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan.

Sukupuolen vahvistamisen edellytykset (1 §)

- Sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen eriytettäisiin lääketieteellisistä tutkimuksista ja hoidoista eikä sukupuolen vahvistamisen edellytyksenä olisi lääketieteellistä selvitystä tai diagnoosia.
- Voimassa olevassa laissa oleva vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä poistettaisiin.
- Henkilö voitaisiin vahvistaa kuuluvaksi toiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän esittää selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen, on täysi-ikäinen ja on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.
- Selvityksessä olisi kyse henkilön omasta selvityksestä hänen sukupuolen kokemuksestaan.

Hakemus ja sen käsittely (2 §)

- Sukupuolen vahvistamista koskeva hakemus olisi tehtävä kirjallisesti Digi- ja väestötietovirastolle.
- Digi- ja väestötietovirastolle säädettäisiin velvollisuus viipymättä antaa hakijalle tietoa hakemuksen käsittelystä ja sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksista.
- Hakijan olisi nämä tiedot saatuaan vahvistettava hakemuksensa, kuitenkin aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun hakemus on tullut vireille.
- Voimassa olevassa laissa olevaa ilmoitusvelvollisuutta laajennettaisiin koskemaan myös rekisteröidyn parisuhteen toista osapuolta.

Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset (3 §)

- Tämän lain mukaisesti vahvistettua sukupuolta on pidettävä henkilön sukupuolena sovellettaessa muuta lainsäädäntöä, jollei toisin säädetä.
- Sosiaali- ja terveydenhuollosta on lainsäädäntöä, jossa viitataan henkilön sukupuoleen.
    - Sääntely liittyy erityisesti lisääntymisterveyteen liittyviin kysymyksiin, eli raskauteen, sterilointiin, hedelmöityshoitoihin sekä raskauteen liittyviin terveyspalveluihin.
    - Lainsäädäntömuutoksilla turvattaisiin se, että henkilö saa lääketieteellisesti perustellut palvelut sukupuolen vahvistamisesta riippumatta.
    - Hedelmöityshoidoista annettua lakia ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia sovellettaessa sukupuolensa mieheksi vahvistanutta koskisi, mitä mainituissa laeissa säädetään naisesta, ja sukupuolensa naiseksi vahvistanutta, mitä mainituissa laeissa säädetään miehestä.

Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset vanhemmuuteen (4 §)

- Vanhemmuuslain (775/2022) 3 §:ssä tarkoitettu aviomiehen isyys todetaan lapsen syntymän hetkellä väestötietojärjestelmään merkityn sukupuolen perusteella.
- Vanhemmuuslain 2 §:ää sovelletaan äitiyden toteamiseen ja mainitun lain 4 §:n 2 momenttia isyyden vahvistamiseen sukupuolen vahvistamisesta riippumatta.
- Vanhemmuuslain 4 §:n 3 momentissa ja 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu hedelmöityshoitosuostumukseen perustuva vanhemmuus vahvistetaan isyytenä tai äitiytenä sen sukupuolen mukaan, joka oli merkitty väestötietojärjestelmään suostumusta annettaessa. Mainitun lain 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu isyyden vahvistamiseen annettuun suostumuksen perustuva vanhemmuus vahvistetaan kuitenkin aina isyytenä.

Vanhemmuusnimikkeen muuttaminen (5 §)

Digi- ja väestötietovirasto voi hakemuksesta muuttaa henkilön vanhemmuusnimikkeen vastaamaan hänen vahvistettua sukupuoltaan. Henkilö voi tehdä hakemuksen vanhemmuusnimikkeen muuttamisesta samalla, kun hän hakee sukupuolensa vahvistamista, tai sukupuolen vahvistamisen jälkeen.

Kun vanhemmuusnimike muutetaan, Digi- ja väestötietoviraston on lähetettävä siitä ilmoitus hakijan alaikäisten lasten huoltajille.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

- 6 §:ssä säädetään huoltajista lapsen syntymän perusteella
  - Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin äidin sijaan siihen, joka on synnyttänyt lapsen.
- 6 a §:ssä säädetään eräiden vanhemmuutta koskevien ratkaisujen vaikutuksesta lapsen huoltoon
  - Pykälää ehdotetaan muutettavan siten, että siinä viitataan lapsen synnyttäneen äidin sijaan lapsen synnyttäneeseen.
- Muutoksien tarkoitus on turvata lapsen oikeudellinen asema siitä huolimatta, että hänen vanhempansa muuttaisi vanhemmuusnimikettään.

Vanhemmuuslain 68 §

- Pykälässä säädetään siitä, miten kotikuntalain 2 ja 6 a §:ää sovelletaan tilanteessa, jossa lapsella on vanhemmuuslain nojalla kaksi äitiä.
- Kotikuntalakiin ehdotettavien muutoksien sanamuodot ottavat huomioon tilanteen, jossa lapsella on kaksi äitiä, eikä vanhemmuuslain 68 §:n erityissääntelylle ole jatkossa tarvetta.
- Vanhemmuuslain 68 § voidaan kumota tarpeettomana.

Vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki

- Sukupuolen mukaan sijoittamisesta voitaisiin poiketa sellaisen vangin tai tutkintavangin osalta, jonka sukupuoli on vahvistettu, jos se on välttämätöntä hänen itsensä tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.
- Vankeuslakia muutettaisiin niin, että sukupuolen mukaisesta sijoittamisesta poikkeamisesta päättäisi asiakasarvioinnin yksikön yksikönpäällikkö tai muu Rikosseuraamuslaitoksen työjärjestyksessä määrätty asiakasarvioinnin yksikön virkamies.
- Tavanomaisesta poikkeavan osastosijoittelupäätöksen merkityksen vuoksi siihen olisi myös muutoksenhakuoikeus.
- Tutkintavankeuslakiin tehtäisiin vankeuslakia vastaavat päätösvaltaa ja muutoksenhakua koskevat muutokset.

Rikoslaki, lääketieteellisestä tutkimuksesta annettu laki ja raskauden keskeyttämisestä annettu laki

- Rikoslain eräitä sukupuoleen sidottuja säännöksiä muutettaisiin niin, että niitä voidaan soveltaa henkilöön tämän oikeudellisesta sukupuolesta riippumatta, jos rikoksen tunnusmerkit muuten täyttyvät.
    - Näitä ovat lapsensurmaa, laitonta raskauden keskeytystä, törkeää laitonta raskauden keskeyttämistä sekä laitonta alkioon puuttumista koskevat säännökset, joissa kaikissa viitataan naiseen.
- Lääketieteellisestä tutkimuksesta annettua lakia ja raskauden keskeyttämisestä annettua lakia ehdotetaan muutettavan, jotta ei ole oikeudellista epäselvyyttä siitä, että ne soveltuvat raskaana olevaan henkilöön tämän oikeudellisesta sukupuolesta riippumatta.
    - Raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi sen soveltamista koskeva säännös, jonka mukaan lakia sovellettaisiin raskaana olevaan henkilöön sukupuolen vahvistamisesta riippumatta.
    - Lääketieteellisestä tutkimuksesta annetun lain säännökset muutettaisiin sukupuolineutraaleiksi.

Voimaantulo (8 §)

- Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.
- Vanhemmuusnimikkeen muuttamista koskevaa säännöstä sovellettaisiin sen edellyttämien täytäntöönpanotoimien vuoksi kuitenkin vasta 1.1.2024.